

Rozwiązania ćwiczeń

1. Pisownia wyrazów z u, ó (s. 5)

1. Olimpia była osadą świętyń, w których kapłani spełniali nakazane obrządki. Ożywiała się jedynie raz na cztery lata, przez kilka dni igrzysk, wypadających w połowie sierpnia lub września. Na ten czas ustawały w całej Grecji spory i wojny, ogłaszano „pokój boży”, aby szczęk oreża nie mącił powszechnej radości. W dolinie Alfejosu kramarze rozbijali namioty, budy i stragany. Pasterze z Arkadii i Mesenii spędzali trzody bydła, kóz i owiec, które chętnie kupowano na ofiary. Szły gromadnie orszaki pielgrzymów, śpiewając pieśni pobożne lub wesole. Ze wszystkich stron ściągali zawodnicy, każdy ze swoim nauczycielem gimnastyki. Na wozach jechali wielcy panowie, których konie stawały do wyści-gów. Uroczyste procesje miast greckich wiozły bogate dary dla świętyni Dzeusa.
2. tytuł utworu, dobór wyrazów, długość wersów, układ rymów, wrażenia słuch-owe, humor sytuacyjny, puenta dowcipu; np.: (1) Tytuł utworu jest najczęściej równoważnikiem zdania. (2) Układ rymów męskich pojawił się w polskiej poezji w XIX w. (3) Jednakowa długość wersów jest cechą wierszy sylabicznych.
3. Kolejno: Junona, Aurora, Rubikon, Dunaj, asesura, surma, turnia, fut, partytura, etui
4. Kolejno: aureola, bród, dyktatura, furora, głodomór, juror, naród, nerwus, prokurator, bór, brzuchomówca, fatum, gbur, junior, krótkofalówka, nierób, ogół, ruina
5. przykładać się do nauki, studiować literaturę, podziwiać architekturę, wykonać uwerturę, napisać scenariusz, wystawić sztukę, grać muzykę, nadać słuchowisko
6. (1) dwuznaczna sytuacja, przekonujący argument, publiczne uznanie, rewo-lucyjne wzburzenie; (2) wyczuwać sytuację, wysunąć argument, wymuszać uznanie, stłumić wzburzenie
7. a) zabrać turystyczny ekwipunek; zrzucić ładunek węgla; założyć opatrunek uciskowy; rozwinąć duży pakunek; otrzymać urodzinowy podarunek; przygotować skromny poczęstunek; uregulować rachunek za telefon; budzić zasłużony szacunek; ustalić kierunek marszu; złożyć meldunek o wydarzeniach; b) np.: sprawunek, malunek, werbunek, rynsztunek
8. (1) Wyrównuję nożyczkami brzegi papieru. – Porównuję córkę z matką. (2) Dorównujemy im w tej konkurencji. – Zrównujemy teren pod budowę.
9. Kolejno: opanowuje, oczekuje, pracuje, próbuje, analizuje, rozumuje, porównuje, znajduje, pojmuje
10. Kolejno: angażuj się, manifestuj, kontestuj, kwestionuj, moralizuj, pohamuj, zapanuj, popisuj się, paraduj; przestudiujmy, fantazjujmy, honorujmy, finalizujmy, rozumujmy, rozwiążmy, żałujmy, oddziałujmy
11. utwór – utwory; nastrój – nastroje; dwór – dwory; pozór – pozory; stół – stoły; róg – rogi; wróg – wrogowie; spór – spory; wieczór – wieczory
12. obora – obór; krowa – krów; pole – pól; koza – kóz; stodoła – stodół; zboże – zbóz; droga – dróg; brzoza – brzóz; trzoda – trzód

13. Kolejno: Bóg, nów, nóż, wóz, dziób
14. zapadł w półsen; uśmiechnęła się półgębkiem; ustawili się w półokręgu; powiedział to półgłosem; zatrzymała się na półpiętrze; walczyli w półdystansie; zachowywał się jak półdiabły; droga biegła półkolem; zakwalifikowali się do półfinału.
15. pszczoła – pszczołka; sowa – sówka; robota – robótka; przegroda – przegródka; osoba – osóbka; łoże – łóżko; koło – kółko; czoło – czółko
16. zbieranie – zbiórka; rozbieranie – rozbiór; spieranie – spór; zwiezenie – zwózka; dowiezienie – dowóz; upieranie się – upór
17. niesie – niósł; gniecie – gniótł; plecie – plótł; wlecze – włókł; wiedzie – wiódł; wiezie – wiózł
18. przyniósł – przyniosę, przyniesie; przywiózł – przywiozę, przywiezie; przywiódł – przywiodę, przywiedzie; zagniółł – zagniotę, zagniecie; zapłółł – zaplotę, zaplecie; zawłółł – zawlokę, zawlecze
19. Czasowniki jednokrotne: wróciło, skrócił; czasowniki wielokrotne: wracał, skręcał
20. dowód tożsamości, dowóz żywności, wyrób obuwia, wytwór fantazji, zawrót głowy, czujny dozór, dokuczliwy chłód, poważny nastrój, zubożały ród
21. a) wygniółł – wygniotę, wygniecie, wygniata; doniósł – doniosę, doniesie, donasza; wiózł – woi, wiezie; wyrósł – wyrośnie, wyrasta; obrócił – obroty, obraca; b) litera ó może się wymieniać na litery o, e oraz a
22. Jest ósmy na liście. – Był wówczas ósmoklasistą. – Robiła ósemki na lodzie.; Zatrzymywał się co chwila, aby jakimś gestem zwrócić uwagę na ten lub ów szczegół swoich wywodów. – Włosy nosił ówczesnym zwyczajem długie, związane z tyłu czarną wstążką. – Ówczasie zamieszkiwali na wsi i żyli spokojniej. – Tu i ówdzie leżały odłamki skalne.
23. Rzeczowniki: krótkość, próżnia, równik, różnica, spóźnienie, zółć; przymiotniki: krótki, późny, próżny, równy, różny, żółty; czasowniki: opróżniać, równać, różnić się, skrócić, spóźnić się, żółknąć; przysłowki: krótko, późno, próżno, równo, różnie, żółto
24. Skrócić ułamek, tzn. podzielić mianownik i licznik ułamka przez tę samą liczbę. – Spróbować swych sił, tzn. zbadać swoje możliwości. – Wyróżnić kogoś, tzn. zwrócić na niego szczególną uwagę, obdarzyć go względami. – Wyrównać zaległości, długi, krzywdy, tzn. uzupełnić braki, uiścić należność, wynagrodzić straty.
25. Krótkowzroczność to częsta wada wzroku. – Razi mnie górnolotny ton twojej wypowiedzi.
26. Kolejno: kłóliwie, kłóliwość, kłóciła się; krótko, skrócie, skróć; równym, równość, równaj
27. (1) kłócić się – pokłócić się; tchórzyc – stchórzyc; różnić się – poróżnić się; wrócić – zawrócić; (2) gadać – mówić; wędrować – podróżować; pogniewać się – pokłócić się; wygładzić – wyrównać; (3) pracować – próżnować; napęłnić – opróżnić; pogodzić się – pokłócić się; wydłużyć – skrócić
28. Kolejno: chór, chóru, chórze; próżnia, próżnię, próżni; czółno, czółnem, czółna
29. Lepiej późno niż wcale. – Nie ma róży bez kolców. – Góra z górą się nie zjeździe, człowiek z człowiekiem zawsze. – Słowo wyleci wróblem, a powróci wolem. – Używaj świata, póki służą lata. – Dopóty dzban wodę nosi, dopóki się

ucho nie urwie.

30. letnia burza, ogłuszający piorun, gwałtowna wichura, groźna powódź, jesien-
na plucha, całkowite zachmurzenie, potworna ulewa, obrzydliwa szaruga, zi-
mowa zawierucha, dokuczliwy chłód, siarczasty mróz, śnieżny puch
31. stłumić uczucie, rzucić urok, wzbudzić uznanie, poczuć znużenie, zwrócić
dług, opuścić urząd, zrównoważyć budżet, zróżnicować produkcję, burzyć
spokój; kruszyć kopie, budzić współczucie, dumać o przyszłości, gustować
w brunetach, ufundować stypendium, obrócić w popiół, móc działać
32. wół, bawół, królik, bóbr, wiewiórka, mrówka, wróbel, żółw, kura, kuropatwa,
kruk, puszczyk, puchacz, głuszc, struś, kukulka, muł, jaskółka, jaguar, kuna,
żuraw, tchórz, żubr, sójka
33. lekkoduch; próżniak; łachudra; głupiec; obłudnik; oszust; kłótnik; niezguła; tchórz
34. półcień – obszar, do którego częściowo dochodzi światło; półkula – każda
z dwóch równych części kuli; półksiężyc – niepełna połowa tarczy księżycy;
półfinał – rozgrywka między zwycięzcami ćwierćfinału; półbóg – w mitologii
greckiej heros zrodzony ze związku boga (bogini) z człowiekiem;
35. Tam derkacz wrzasnął z łąki, szukać go daremnie, Bo on szybuje w trawie, jako
szczupak w Niemnie; Tam ozwał się nad głową ranny wiosny dzwonek; Rów-
nież głęboko w niebie schowany skowronek; Ówdzie orzeł szerokim skrzydłem
przez obszary; Zaszumiał strasząc wróble jak kometa cary; Zaś jastrząb, pod
jasnymi wiszący błękity, Trzepie skrzydłem, jak motyl na szpilce przybity, Aż
ujrzawszy wśród łąki ptaka lub zająca, Runie nań z góry jako gwiazda spadająca.
36. Czółno to łódź wydrążona z jednego pnia drewna sosnowego, topolowego
lub bukowego. To pierwszy typ statków używanych przez rybaków do poło-
wów na rzekach, jeziorach i stawach. Jego długość wynosi 4–5 m. Płaskie dno
utrudnia wywrotność i ułatwia przybijanie do lądu. Przód czółna jest nieco
spiczasty i podniesiony, zaś tył półokrągły i przedzielony na dwie części nie-
równej wielkości. Czółno nie ma masztu i żagli, porusza je wiosło.; Przez próż-
ność zamówiła długą różową sukienkę z bufiastymi rękawami. Podobały jej
się również krótka i powłóczysta spódnica, płócienna bluzka, dwuczęściowy
kostium i ubranie podróżne. Kupiła gustowny strój.
37. Kolejno: fabuła, przeróbka, sztuka, ułuda, nuta, dwóchsetlecie, иммунитет, uprawa
38. Kolejno: przerzutnia, średniówka, puenta, porównanie homeryckie
39. Kolejno: porównanie, powtórzenie, omówienie, eufemizm
40. dróżka, pióro – ó : o, ó : e; droga, pierze; skrócić, powrócić – ó : a, ó : o; skra-
ca, powroty; królów, Dąbrówka, Wazówna – zakończenie -ów, -ówka, -ówna;
ósmi, ówczesny – są to wyjątki od reguły pisania u na początku wyrazu; córka,
równy – ó niewymienne
41. Literę u piszemy: – na początku wyrazu (z wyjątkami: ósemka, ósmi, ów, ów-
czesny, ówdzie), np. ulubiony, ustawa, uśmiech, uwaga, usta; – na końcu wy-
razu, np. w sercu, na końcu, Zdziechu, gnu; – w przyrostkach rzeczowników
i przymiotników: -uch, -uchna, -uchny, -un, -unek, -unia, -ulec, -unio, -us,
-usia, -uszek, -uś, -utki, np. maluch, śliczniuchny, pakunek, szpikulec, puszek;
– w formach czasu teraźniejszego zakończonych na: -uje, -ujesz, -uje, -ujemy,
-ujecie, -ują, np. wpisuję, plotkujesz, hoduje, rymujemy, odejmujecie, rysują;
– wszędzie tam, gdzie nie ma uzasadnienia pisowni ó, np. rzut, puch, nauka,

ruina, junior; – w rodzinie wyrazów *skuwka*, *zasuwka* (*u* należy do rdzenia), np. skuć, zakuwać, posuwać, zasuwać, wsuwka.

42. Literę *ó* piszemy wówczas, gdy występuje: – obocznie do liter *o* oraz *e* (*ó* : *o* : *e*), np. odniósł, wiózł, plótl, gniótl, piór; – obocznie do litery *a* (*ó* : *a*), np. rósł, obrócił, skrócił, wrócił; – w zakończeniach: -ów, -ówka, -ówna, np. opisów, podkówka, jarzeniówka, stalówka, Mazurówna; – na początku kilku wyrazów, np. ów, ówdzie, ósmy, ósemka, ówczesny.

2. Pisownia wyrazów z *rz*, *ż* (s. 16)

2. *rz*: olbrzymiego, ujarzmił, ofierze, przyjechali, przybył, dworze, podejrzliwie;
ż: żałoba, żądaniem, żer, żagiel
3. W języku polskim częściej piszemy *rz* niż *ż*.
5. zachwycać się utworem – wyrazić w utworze; kształcić na wzór – błąd we wzorze; pisać piórem – kolega po piórze; zaangażować reżysera – mówić o reżyserze; studiować architekturę – zmiany w architekturze; podziwiać plener – malować w plenerze; uprzyjemnić wieczór – mówić o wieczorze; odłożyć do jutra – nie myśleć o jutrze
6. wietrzny, pancerze, igrzyska, gorzkie, górzysty
7. gwar – gwarzyć, żar – żarzyć, wzór – wzorzysty, skóra – skórzasty, mara – marze, gitara – gitarze, pokorny – upokorzyć, sporny – przysporzyć, pióro – pierzasty, wicher – zwichrzony, igrać – igrzysko, pióra/pranie – pierze
8. rycerstwo – rycerz, szermierka – szermierz, żołnierka – żołnierz, szynkarz – szynkarz, karczmarz – karczmarz
9. (1) stolarz, malarz, ślusarz, murarz (2) grabież, łupież, sondaż, wiraż
10. kątomierz, fechtmistrz, Włodzimierz, rotmistrz, wodomierz, ogniomistrz, Sandomierz, rachmistrz, krokomierz
11. dojrzałość; osiągnął dojrzałość psychiczną; drzemka; zapadł w drzemkę; brzemie; ugiął się pod ciężkim brzemieniem; krzywda; doznał osobistej krzywdy. przemoc; oparł się przemocy; trzask; usłyszał trzask pioruna; chrzęst; usłyszał chrzęst klucza w zamku; wrzask; narobił wrzasku
12. Np.: *b* – brzask, brzeszczot; *p* – przec, przykład; *d* – drzec, drzazga; *t* – trzec, trzask; *g* – grzać, grzebać; *k* – krzyk, krzew; *ch* – chrzan, chrzest; *w* – wrzec, wrzask; *j* – ujrzec, dojrzały
13. Kolejno: szybsza, najszybszym
14. głęboki – głębszy; dobry – lepszy; młody – młodszy; krótki – krótszy; wielki – większy; głuchy – głuchszy; zdrowy – zdrowszy; ładny – ładniejszy
15. Kolejno: bukszan, kszyk, pszczołojad, pszenżyto
16. kształt podłużny, kształcenie sprawności, wykształcenie wyższe, kształtne piśmo, ukształtowanie terenu, kształtować opinię, kształcić charakter, kształcić się na lekarza, oddziaływać kształcąco, odkształcenie konstrukcji
17. władca – wszechmocny, wszechwładny, wszechpotężny; badania – wszelkie, wszechstronne, wszczęte
18. Pokój ma cztery metry wzdłuż, trzy metry wszerz. – Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej. – Wszyscy wrócili do domu. – Wszystko zboże zwieziono z pól. – Jest niemal wszystkowiedzący. – Teraz zbiera wiadomości o wszystkożnych ssakach.

19. Zróbże to wreszcie. – Kopże głębiej. – Postawże się w moim położeniu. – Przyznajże się do porażki.
21. Kolejno: przecistawnia, przedrostek, przesadnia, przestawnia, przypowieść, przyrostek
22. brzozowy, drzewny, grzecznościowy, jarzynowy, korzystny, krzyżowy, mistrzowski, orzechowy, podejrzliwy, porządkowy, rzemieślniczy, spreczny
23. Kolejno: reczowa, sprzeczne, wykrztuśne, krzykliwa, korzystny, rześkie
24. Kolejno: dojrzale, rzetelnie, porządnie, korzystnie, rzadko, twarzowo
25. (1) g : ż: brzeg – brzeżny; dług – dłużny; droga– drożny; potęga – potężny; rozważa – rozważny; (2) dz : ż: pieniądz – pieniądze; mosiądz – mosiężny; ksiądz – księży/księżowski, koledzy – koleżanki, na nodze – nożny
26. Np.: leżeć – poleżeć, wyleżeć, zależeć, przeleżeć – legł; mnożyć – pomnożyć, przemnożyć, rozmnożyć – mnogi; trwożyć – zatrwożyć, strwożyć – trwoga
27. a) Ulżył jej, odbierając od niej walizkę. – Altruista bezinteresownie troszczy się o dobro innych ludzi, pragnie ulżyć cierpieniom bliźnich. – Niektórzy muszą mówić po to, aby sobie ulżyć. – Ulżył wezbranej piersi westchnieniem. – Wykrzyczał swoje żale, to mu dopiero ulżyło.; b) ulżyć – ulga, ż : g
28. ż : g – odważnik – waga; przydrożny – droga; leżeć – legowisko; ż : g – wybrzeże – brzeg; okrężny – okrąg; skarżyć – skarga; ż : z – mrozenie – mróz; mażę – mazak; zagwiżdżę – gwizd; ż : ż – zakażenie – zakażny; zagrożenie – grozić; zwężenie – zwęzić; ż : s – mężny – męski; węższy – wąsko; podwyższenie – wysoki; ż : dz – pieniądze – pieniądz; mosiężny – mosiądz; księży – ksiądz; ż : h – drużyna – druh; ważyć – wahać; Sapieżyna – Sapiaha
29. g: leżeć – legł; h: drużyna – druh; s: mąż – męski; dz: ważyć – wadze; z: każeć – kazać; ż: grożę – grozić
30. Kolejno: drzzał, zadrząła, rznęła, wyrznęły, zarząła, rzął
31. cięższy – lzejszy, ciężej – lzej, najcięższy – najlzejszy, najciężej – najlzej
33. rewanż, rewanżu; branża, branży; aranżacja, aranżacja; inżynier, inżynierem; donżuan, donżuana
34. Kolejno: idzże, przestazże, siadzże, czegoz, jakz, niemalze, jakiz
35. Np.: Skończze wreszcie tyle gadać! – Wezże się do roboty! – Kiedyz wreszcie pójdziemy? – Ktoż to wie! – Gdziez mogłem podziak te klucze?!
36. żarliwy, żartobliwy, żeglugowy, żelazny, żwawy, życiodajny, życiowy, życzliwy, żywiołowy, żywotny, żywy
37. a) żabot, żargon, żenada, żeton, żongler, żorzeta, żurnal, żyrandol, żyrant; b) (1) Prokurator nosi czerwony żabot, a adwokat zielony. (2) Z żorzety szyje się głównie suknie. (3) Z sufitu zwisał kryształowy żyrandol.
38. egzystować – żyć; dorównywać – nadążyć; wyodrębnić – wyróżniać; chcieć – pożądać; dowcipkować – żartować; jeść – pożerać; wypierać się – odżegnywać się; wstydzić się – żenować się; złościć się – żołądkować się
39. darzycy życzliwością, przedłuzyc życie, złozyc życzenia, skrzyzżować spojrzenia, korzystać z przywilejów, narazać się na przykrości, żarliwie wierzyc, żartobliwie uderzyc, żalośnie spojzreć
40. Kolejno: rządy, rządzonym, rządzą, rządzić się, żądanie, żądali, żądaną, zażądała, żądań
41. a) kolejno: rządzić, rządzenie, żądać, żądanie; b) (1) Król rządził mządrze

- i sprawiedliwie. (2) Zażądał natychmiastowego zwrotu książki. (3) Pożądane cechy ucznia to: koleżeńskość i pilność.
42. życie bogów, najwyższy szczyt, opór mężny, zażyłe stosunki, przeróżne kształty, nieuzasadnione podejrzanie
 43. Kolejno: krzyżowy, przybliżony, rzadki, żeński
 44. Cierpieć z drugimi lżej. – Lepiej dojrzeć samemu, niż wierzyć drugiemu. – Czasem dłużej drzewa skrzypiącego niżeli zdrowego. – Lepszy własny chleb niż pożyczona bułka. – Kto wiatr sieje, burzę zbiera.
 45. Kolejno: przybytku, użyć, sparzy, Paryżu, ryżu, żałować, róż, kurze, grzędę, wyżej, używaj, służyć, rzadko
 46. Kolejno: języki, jerzyki; kolaż, kolarz; ukarze, ukaże; masarz, masaż; instruktaż, instruktarz; żądny, rządny; mażę, marzę; żęli, rznęli; warzyć, ważyć, warzy;
 47. Dwuznak *rz* piszemy wówczas, gdy: – wymienia się w języku polskim na *r*, np. mierzyć, pierze, wietrzny; – rzeczownik r. m. kończy się na *-arz, -erz, -mierz, -mistrz*, np. stolarz, talerz, szermierz, zegarmistrz, ołtarz; – *rz* występuje po spółgłoskach: *b, p, d, t, g, k, ch, w, j*, np. brzask, przecć, drzeć, trzeć, grzyb, krzew, chrzan, wrzeć, ujrzeć. Wyjątkowo po tych spółgłoskach piszemy *sz*: – w formach stopnia wyższego i najwyższego przymiotników utworzonych za pomocą przyrostków: *-szy, -ejszy*, np. lepszy, większy, głębszy, krótszy, lżejszy, mniejszy, piękniejszy; – w niektórych wyrazach, np. kształt, pszenica, wszelki, wszędzie; Wyjątkowo po tych spółgłoskach piszemy *ź*: – w partykule *-że*, np. róbże, kopże, mówże, przyznajże; – w wyrazach, których rdzeń zaczyna się od *ż*, np. obżarstwo, odżyć; – *rz* nie wymienia się na *r*, np. twarz, korzyść, rzetelny, ujarzmić.
 48. Literę *ż* piszemy wówczas, gdy występuje: – obocznie do spółgłosek: *g, dz, h, z, ź, s*, np.: *ż* : *g*, ulżyć : ulega; *ż* : *h*, drużyna : druh; *ż* : *ź*, grożenie : groźba; *ż* : *dz*, spieniężyć : pieniądź; *ż* : *z*, mażę : mazak; *ż* : *s*, węższy : wąski; – po literach: *r, l, ł, n*, np. drzeć, lżej, lżeć, lżyć, inżynier; – w partykule: *-że, -ż*, np. stojże, myślże, jakże, kończże, gdzież, któż; – w niektórych rzeczownikach r. ż. zakończonych na: *-aż, -eż*, np. podaż, grabież, kradzież; – w innych wyrazach rodzimych i zapożyczonych, np. niż, służyć, żagiel, rewanż, żal, branża, życie, żałoba.

3. Pisownia wyrazów z *ch* oraz *h* (s. 28)

3. W języku polskim częściej piszemy *ch* niż *h*.
4. pieszo – piechota; troszkę – trochę; głuszyć – głuchy; uciszyć – cicho; dyszeć – dech; puszyć się – puch; śmieszyć – śmiech; suszyć – sucho
5. a) (1) dziewucha – dziewusze; starucha – starusze; ropucha – ropusze; mucha – musze; wiecha – wieszce; (2) uciecha – ucieszyć; ruch – ruszyć; strach – straszyc; pociecha – pocieszyć; skrucha – skruszyć; b) dwuznak *ch* piszemy, gdy w innych formach tego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na *sz*
6. Np.: (1) skrucha – skruszony, mucha – muszka; (2) skrucha – skrusze, mucha – musze
7. Np.: (1) strach, brzuch; (2) strachach, brzuchach
8. (1) schówek, schab; (2) wyschnięty, schorowany; (3) schować, schamieć
9. (1) chusta, chwała, chwila, chory, chudy, chytry, chować, chrupać, chytać;

- (2) chimera, chlor, charytatywny, chasyd, chan, chandra; (3) hierarchia, hiperbola, husaria, harem, habanera, hazard, hantle, hobby
10. *Ch* piszemy zawsze w wyrazach rodzimych, np. *chować* i w tych wyrazach zapożyczonych, w których ta litera występuje, np. *chlor*. Natomiast *h* piszemy jedynie w wyrazach pochodzenia obcego, chociaż nie zawsze tę obcość powszechnie się dostrzega, np. *hazard*.
 11. Kolejno: pochlebstwo, pochwała, uchylenie, uchybienie, niechlujność, chaos, pochopny, chybiony, chlubny, tchórzliwy, charakterystyczny, chyży
 12. Kto we żniwa patrzy chłodu, nacierpi się w zimie głodu. – Nie każdy chory, co stęka. – Nim tłusty schudnie, chudego diabli wezmą. – Nie chwał dnia przed wieczorem. – Na choroby są sposoby. – Dobrymi chęciami piekło wybrukowane. – Chciwemu nigdy dość. – Chwała za cnotą idzie.
 13. (1) smutek – chandra; przygnębienie – melancholia; chwała – chluba; urojenie – chimera; reakcja – odruch; przeżytek – anachronizm; (2) zaszczytny – chlubny; przykładowy – chwalebny; pewny – niechybny; symptomatyczny – charakterystyczny; przestarzały – anachroniczny; miłosierny – charytatywny; (3) wahać się – chwiać się; bronić – ochraniać; reklamować – chwalić; łąknąć – chcieć; wsysać – wchłaniać; obrażać – uchybiać
 14. Kolejno: Cheops, Bachus, bachantki, Chimera, Arachne, Cheronea
 15. Np.: (1) Hełm leży przy wschodniej granicy Polski. Przyłbica to był hełm z ruchomą zasłoną. (2) hart, chart – Najszybsze charty osiągają prędkość ponad 60 km/h. Jego postawa była świadectwem wielkiego hartu ducha.
 16. Kolejno: harce, hecę, hałas, harmider, hałastra, anarchii, chaos
 17. bohater, chaos, chepliwość, chluba, chrzęst, chwała, hałas, hełm, herb, hetman, historia, honor, hrabia, huk, szlachcic
 18. (1) Najstarsze hełmy były wytwarzane z brązu. (2) Hetman jest najsilniejszą figurą szachową. (3) Hałas jest dla człowieka bardzo szkodliwy. (4) Rycerz miał obowiązek bronić honoru damy.
 19. (1) hołubić, honorować, przechwycić, wychłodzić; (2) pohałasować, rozchorować się, stchórzyć, zahuczeć
 20. detalicznie – hurtowo; flegmatycznie – ruchliwie; skąpo – hojnie; tchórzliwie – bohatersko; ciepło – chłodno; odważnie – tchórzliwie; mokro – sucho; spokojnie – histerycznie
 21. wahadło – waga *h* : *g*; wahadło – ważyć *h* : *ż*; wahadło – w wadze *h* : *dz*; druh – drużyna *h* : *ż*; błahość – błazen *h* : *z*
 22. *ch* : *sz* suchy – susza, głuchy – głusza; *h* : *ż* druh – drużyna
 23. druh – drużyna; wahać – waga
 24. hektogram – to 100 gramów; hektolitr – to 100 litrów; hektometr – to 100 metrów; hektopaskal – to 100 paskali
 25. Kolejno: hydrofor, hydrobudowa, hydroterapia, hydroplan, hydrofit, higrofit, higrometr, hydrofobia, higroskopijny
 26. Kolejno: hiperbola, hiperkrytycyzm, hiperpoprawność, hiperinflacja
 27. Kolejno: hipochondria, hipokryta, hipoteza
 28. hekza – sześć (heksagonalny – sześciokątny), helio – związany ze Słońcem (heliocentryczny – ze Słońcem w środku), hemi – pół (hemisfera – półkula), hemo – związany z krwią (hemodynamiczny – dotyczący ruchów krwi),

- hetero – różny (heterogamety – gamety różniące się między sobą), hipno – dotyczący snu (hipnoterapia – leczenie snem), hipo – tu: dotyczący koni (hipoterapia – terapia z użyciem koni), homo – jednakowy (homofonia – jednakowe brzmienie, np. wyrazów o różnej pisowni). Wszystkie wymienione przedrostki mają pochodzenie greckie.
29. Kolejno: Helios, Hades, Hefajstos, Hermes, Hektor, Hipokrates, Heraklit, Herostratos
 30. Kolejno: helleńska, homeryckie, Heraklesa, hesperyjski, hiobowa
 31. Kolejno: Homer, bohater/heros, Herakles/Herkules, Hiob
 32. homo sapiens – człowiek rozumny; homo faber – człowiek wytwórca; homo ludens – człowiek bawiący się; homo viator – człowiek tułacz, homo sum – człowiekiem jestem; homo homini lupus – człowiek człowiekowi wilkiem
 33. Kolejno: hedonista, humorysta, hultaj/huncwot, hochsztapler, harcownik, hipokryta, hipochondryk, histeryk
 34. Kolejno: hipoteza, herezja, hierarchia, harmonia, hegemonia
 35. halucynacja, harakiri, hekatomba, hipnoza, horrendum, hydrant; harmider, hiperbola, holding, homologacja, hossa, humbug; harem, heksametr, herezja, hipokryzja, hipoteza, homonim
 36. (1) Dokonał na sobie rytualnego harakiri. (2) Psy wszczęły nieopisany harmider na widok listonosza. (3) Do haremu nie mają wstępu obcy mężczyźni. (4) Co za herezje mi tu opowiadasz!
 37. plan – harmonogram; płaca – honorarium; wróżba – horoskop; praca – harówka; hałas – harmider; złudzenie – halucynacja
 38. dal – horyzont; dowcip – humor; sprzedaż – handel; śmigłowiec – helikopter; zgiełk – hałas; cześć – honor
 39. poeta humanistyczny; humanitarne prawo; nauki humanistyczne; humanitarne warunki pracy; (1) Przedmiotem badań nauk humanistycznych jest człowiek i jego twórczość (np. język, muzyka, sztuka). (2) Należy dołożyć wszelkich starań, aby zwierzęta w niewoli były trzymane w humanitarnych warunkach.
 40. krzepki – hoży; wyniosły – hardy; nikczemny – haniebny; szczodry – hojny; dumny – honorowy; doniosły – historyczny; prawdopodobny – hipotetyczny; poziomy – horyzontalny
 41. Kolejno: hojny, bohaterska, błaża, hurtowy, honorowy, huczne, hałaśliwa
 42. – Hej, chłopcze, zatrzymaj się. – Ha, hultaju, precz mi z oczu! – Hola, ciury! Hej dworzanie! Dalej za mną, mocium panie! – Halo, chłopcy, którędy najbliższej na stację?
 43. Np.: (1) Ach! Jak pięknie pachną te róże! (2) Ahoj! Krzyknęły marynarze na pokładzie statku. (3) Hola, a wy dokąd?
 44. – Ach, jak boli! – Ech! Mam tego dość! – Och, nie zawracaj mi głowy! – Tak ci się dam we znaki, że ho! ho! – Hola, smarkacze, jazda stąd! – Pies szczeknął i chap go za rękę! – Hejże, idźcie do roboty! – Hurra! zwyciężyliśmy! – Hej, radością oczy błysną i wieniec czoło okraśli! – Jedzą, piją, lulki palą, tańce, hulanka, swawola, ledwie karczmcy nie rozwałą, ha, ha, hi, hi, hejże, hola!
 45. humor – humorysta – humorystka; hufiec – hufcowy – hufcowa; harmo-

- nia – harmonijny – harmonijnie; honor – honorowy – honorowo; hodować – wyhodować – wyhodowany; hipoteza – hipotetyczny – hipotetycznie; huk – huczny – hucznie
46. Dwuznak *ch* piszemy wówczas, gdy występuje: – obocznie do *sz* w wyrazach pokrewnych lub w innych formach tego wyrazu, np. ropucha – ropuszka, ropusze, ruch – ruszać; – na końcu wyrazu (z wyj. wyrazu *druh*), np. łasuch, duch, ludziach, modnych, ich, buch, ech, ach, och; – po literze *s*, np. schować, schwytać, schab, schnąć; – w wyrazach rodzimych, np. bochen, chusta, chwała; – w wyrazach zapożyczonych, które w pisowni oryginalnej mają *ch*, np. chimera, chlor, chandra, anarchia, chaos
47. Literę *h* piszemy, gdy: – w wyrazach pokrewnych lub w formach wyrazowych następują wymiany głoskowe: *h : g*, *h : ż*, *h : z*, *h : dz*, np. wahać : waga, druh : drużyna, błały : błazen, wahadło : wadze; – występuje w rozpoczynającej wyraz częście: *hekto-*, *hiper*, *hydro-*, *higro-*, *hipo-*, np. hektolitr, hiperinflacja, hydrofor, higrometr, hipochondryk, hipoteza; – występuje w innych wyrazach pochodzenia obcego, np. hippika, hobby, hierarchia, hantle, hazard

4. Pisownia wyrazów z *q, ę, on, om, en, em* (s. 39)

2. rąk – ręczny; ująć – ujęty; stanęli – stanąć; owinąć – owinięty; spłonęły – spłonać; osiągnął – osiągnięty; zwierzęta – zwierząt; gałęzie – gałąź
3. (1) kłąb – kłęby; mąż – mężowie; krąg – kręgi; błąd – błędy; gałąź – gałęzie; gołąb – gołębie; dąb – dęby; wąż – węże; (2) kłąb – kłębiasty; mąż – mężny; krąg – okrężny; błąd – błędny; gałąź – gałęzisty; gołąb – gołębi; dąb – dębowy; wąż – wężowy
4. Np.: (1) zwinąć – zwinę, księga – ksiąg; (2) zwinąć – zwiniecie, księga – książkowy
5. b) gaska – ptak domowy, grzyb; chrząszcz – owad; wiązka – pęczek; mąż – mężczyzna; gałąź – konar; odnoga; wążanie – niuchanie, wężenie; wawóz – jar, parów; gąsienica – larwa (motyla i błonkówki), liszka
6. Np.: wąski – wąsko; wąsate – wąsacz; kąsek – kąsać; wytrząść się – wytrząsanie; wążiutko – wążiuteńki; dążność – dążyć; grząski – grząść; dziąsłowy – dziąsła; gąsiecza – gaska; chrząszczyk – chrząszcz; książka – książkowy; wstążka – wstążeczka; pąsowy – pąsie; dąsanie się – dąsać się; gąsiorek – gąsior; wiązanie – wiązać; krążownik – krążyć; wążanie – wążać
7. Np.: grząski, dziąsło, krążyć, zdążyć
8. Np.: *s* – pęseta, mięsny; *ś* – gęściej, część; *sz* – zagęszczacz, wężenie; *z* – zęza, więzadło; *ż* – rzeźić, więźba, zwięzić; *ż* – prężny, księżny; *ch* – pęcherz, rzęch
9. gęsty – gąszcz, męski – mąż, chrzęścić, chrzęst – chrząstka, geś – gaska, pięść – piąstka, grzędawisko – grząsko, gałęzie – gałąź, wężowy – wąż, węż – wążać
12. stąpanie po różach, kąpielisko strzeżone, chłop jak dąb, zatruty żab, rąbek chusteczki, wążek główny, świątynia chrześcijańska, jątrzenie rany, żądanie posłuszeństwa, świąteczny wygląd, ni stąd ni zowąd, roślinożerny zając, niesforny brzdąc, ksiądz katolicki, gorący pieniądz, klamki z mosiądzu, zdania rozłączne, rączy rumak, produkty mączne, suchy strąg, bujna łąka, chwast zbożowy – kąkol, krąg przyjaciół, wyciąg z księgi hipotecznej, posąg zwycięzcy, wyciąć dziurę, zadać w róg, bądź co bądź, rządź mądrze, błędzić spojrzeniem

13. sąg, pęk, kępa, gęstwina, stęp, tętent, gąsięta, pajęczyna, pogawędka, osąd, zamęt, tępota, nakrętka, wkręt
14. kap, dąb, mątwa, pąk, stąd, błędz, sądz, kęp, dębów, mętny, pęk, tęcza, sędziów
15. chrząszcz, dąb, dzieckoł, flądra, gęś, gołąb, jarzębina, jastrząb, kąkol, pędrak, pstrąg, sęp, wąż, węgorz, wielbłąd
16. a) kolejno: rekompensatę, rentę, koncesję, pensję; b) ratyfikować konwencję, wywołać konsternację, zawiązać konfederację, przeprowadzić kontrolę, ściągnąć kontrybucję, wykazywać tendencję, nadać konstytucję, czytać korespondencję, wzbudzić sensację, ocenić kreację, prowadzić kampanię, spuścić sondę
17. a) nieobecnością – abstynencją; wchłanianiem – absorpcją; wstrzemięźliwością – abstynencją; uwielbieniem – adoracją; dopiskiem – adnotacją; napaścią – agresją; działaniem – akcją; przystosowaniem się – aklimatyzacją; gromadzeniem – akumulacją; niegrzecznością – arogancją; nieregularnością – asymetrią
18. B. lp. –ę: wycieczkę, cebulę; N. lp. –ą: kolejką, mamą
19. Np.: Wymyślił bezkonkurencyjną reklamę. Ten krążek okazał się najlepszą płytą zespołu. Ten album stanowi bezcenną pamiątkę. Ten album jest wartościową pamiątką.
20. (1) Za żadną cenę tego nie zrobię. – Którą wersję wydarzeń uważasz za prawdopodobną? – Uznali tamtą ziemię za niczyją. – Walczyli za naszą i waszą wolność. (2) Żadną miarą nie mogę tego uczynić. – To jest moją i twoją nadzieją. – Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzają. – Idźcie tamtą stroną. – Sytuacja pogarszała się z każdą godziną.
Wniosek: Przymiotniki i zaimki przymiotne rodzaju żeńskiego mają w B. i N. lp. końcówkę – ą; rzeczowniki rodzaju żeńskiego mają w B. lp. końcówkę – ę, a w N. lp. końcówkę – ą.
21. a) kolejno: brzemię, imię, ramię, jagnię, ciełe, znamię, dziecię
22. Bardzo cię lubię. – Pożycz mi książkę. – Obejrzyj się w lustrze.
23. Nie przejmuj się mną. – Z tobą jest coraz gorzej.
24. Np.: Dziwię się twoim pomysłem. Napij się oranżady. Wszyscy śmiali się z dowcipu. Kolega upierał się przy swoich racjach. Zjawiała się u nas niespodziewanie.
25. (1) górować – góruję; próbować – próbuję; współczuć – współczuję; regulować – reguluję; trzeć – trę; (2) nawoływać – nawołuję; przyrzekać – przyrzekają; wahać się – wahają się; różnić się – różnią się; mleć – miela
26. W neolicie, epoce kamienia gładzonego, ludzie z grabieżców stają się producentami żywności. Wykonują coraz bardziej precyzyjne i skuteczne kamienne narzędzia. W Palestynie w IX tysiącleciu p.n.e. znają już hodowlę zwierząt i uprawiają zboże. Chroniąc to bogactwo, ok. 8000 lat p.n.e. budują wysokie mury Jerycha. Dwa tysiące lat później zaczynają wyrabiać pierwsze gliniane naczynia, wynajdują warsztat tkacki i koło, zdobywają umiejętność nawigacji, dają początki metalurgii. Powoli tworzą wspólnotę wiejską, będącą załącznikiem wielkich miast – przyszłych cywilizacji, które wytworzą pismo.
27. Niechcący dotknęła gorącego żelazka. – Drgnęła nerwowo. – Krzyknęła z przerażenia. – Zgarnęła papiery do szuflady. – Zdjęła książkę z półki. – Podjęła się tej funkcji. – Pojęła wreszcie, o co chodzi. – Wycięli jej woreczek żółciowy. – Pocią-

- gnęli ich od odpowiedzialności. – Brnęli w długi. – Pragnęli się z tym problemem jak najszybciej uporać. – Parsknęli śmiechem. – Dzieci płynęły kraulem i żabką.
28. Np.: drgnęła – drgnąć, zdjęła – zdjąć, pojęła – pojąć, brnęli – brnąć
29. Staął dęba.; Płynął pod prąd.; Podjął rękawicę.; Pociągnął go za język.; Dotknął go do żywego.; Podźwignął to z gruzów.; To wszystko jest ni przypiął, ni przyłatał.; Noga mu się poślizgnęła.; Wszystko stanęło na głowie.; Oczy stanęły im w słupek, włosy stanęły im dęba.
30. 1. os. (ściągnąć) – np.: Szybko ściągnąłem przemoczone łachy. 2. os. (szarpnąć) – np.: Niepotrzebnie szarpnąłeś za hamulec bezpieczeństwa. 3. os. (runąć) – np.: Ikar runął do morza z wysoka. 1. os. (zdjąć) – np.: Zdjęliśmy brudne zasłony, by je wyprać. 2. os. (zgarnąć) – np.: Czy zgarnęliście główną wygraną? 3. os. (zniknąć) – np.: Zniknęli mi z oczu najszybciej jak mogli.
31. (1) brudzić – brudzę; czyścić – czyszczyć; bałaganić – bałaganię; porządkować – porządkuję; krzyżeć – krzyczę; szeptać – szepczę; ssać – ssę; zwać – zwę; trzeć – trę; rwać – rwę; (2) umieć – umiem; wiedzieć – wiem; śmieć – śmiem; rozumieć – rozumiem; jeść – jem
32. Okresem decydującym o rozwoju mózgu jest pierwszy rok życia dziecka. W tych przełomowych miesiącach czynnikiem pobudzającym rozwój jest ludzka mowa. Przeciętna liczba słów usłyszanych dziennie w najwcześniejszym okresie życia pozwala przewidzieć poziom intelektualny i łatwość przystosowania społecznego. Oczywiście pod warunkiem, że słowa te wypowiada kochający dorosły. W mózgu niemowlaka mnożą się z ogromną szybkością połączenia między komórkami nerwowymi. Im częstszy jest dobry kontakt słowny (ok. 2000 słów na godzinę), tym dziecko lepiej się rozwija.
33. Mądrej głowie dość dwie słowie. – Błąd uznać – krok do cnoty. – Każda ręka piękna, co daje. – Prędką odmowa – datku połowa. – Jak mucha w potrawie, tak natręć w zabawie. – Nic tak nie ciąży jak sekret. – Pamiętaj rozchodzie żyć z przychodem w zgodzie. – Bać się trzeba trzcinnie, gdy wiatr dęb wywinie.
34. Przyzwyczajenie drugą naturą. – Co ciało lubi, to duszę gubi. – Czego dobrocią nie zrobisz, tego złością nie wskórasz. – Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzają. – Jak cię widzą, tak cię piszą. – Wyrósł jak dąb, a głupi jak głąb. – Łacno błądzi, kto skwapliwie sądzi. – Nieszczęścia chodzą parami. – Pierś mężna za puklerz stoi. – Prędzej swego po cichu dopniesz niż hałasem.
35. a-D, b-A, c-B, d-C.
36. Kolejno: służyć, się, mądrym, drugą, sąsiedzi, piękności, szczęście, męża, święci, ciągnie, zagląda, się, zęby, wodę
37. (1) np.: plątać, wąski, kłęska, ręka, chętny; (2) wniosek: W wyrazach rodzimych najczęściej piszemy *ą* oraz *ę*, natomiast w wyrazach pochodzenia obcego: *on, en, em, om*.
38. Kolejno: kątem, kontem, ład, lont, blond, sondzie, tępo, tempo, rąb, romb, bomba, cętki, mętlik, mentora, menzurka
39. Kolejno: osąd, tępota, zamęt, odstępek, moment, konflikt, nonsens, ignorant, kompromis, komplement, brąz, tempo, komplikacja, nonsens, ignorant, tran Kemping, tranzyt, stempel, korespondent
40. (1) kolejno: zestaw, fachowość, gromadzenie, struktura, ugruntowanie; (2) kolejno: kompletny/kompletnie; kompetentny/kompetentnie; koncentracyj-

- ny, koncentrujący/koncentracyjnie, koncentrująco; konstrukcyjny/konstrukcyjnie; konsolidacyjny/konsolidacyjnie
41. Kolejno: komponent, koncepcja, konspekt, konkluzja, kontrowersja, konwencja
 42. konstruować, recenzować, korespondować, kombinować, konspirować, konfrontować, inwentaryzować, prezentować, komentować, komenderować, komplikować, koncentrować, kompromitować, kontaktować, konsumować
 43. (1) Konsumował danie z apetytem. (2) Turyści kontemplowali górskie widoki. (3) Sytuacja bardzo się skomplikowała. (4) Moja mama komponuje z warzyw pyszne sałatki.
 44. zamknięty konkurs, kompozycja muzyczna, koncert skrzypcowy, dyrygent chóru, talent konferansjerski, żywy kontakt, komplet widzów, kontroler biletów, komfortowe warunki, życzliwa recenzja, skąpy komentarz, kontusz szlachecki, chłopska demonstracja, tłum studentów, rażący kontrast, gorączkowe tempo, żywiołowy temperament, komenda straży pożarnej, pompa ssąco-tłocząca, podwyższona temperatura, sensacyjne wydarzenie
 45. Np.: jedzonko, siedzonko; sukienka, Krościenka, wisienka; Romka, słomka, ułomka; ósemka, foremka
 46. Małpy człekokształtne, a zwłaszcza szympansy, oraz walenie z delfinami na czele mają najwyżej rozwiniętą inteligencję wśród zwierząt. Ale co powiedzieć o wyczynach szczurów albo polującego lisa? Nie wspominając już o przejawach wyrafinowanej inteligencji u psa lub kota. Problem jeszcze bardziej się komplikuje, jeśli rozważyć nierówności w obrębie tego samego gatunku, do którego należą osobniki bardziej i mniej inteligentne.
 47. Np.: inteligent, inteligencik, inteligencja, inteligentny; (1) Świnia domowa jest inteligentnym zwierzęciem. (2) Rozwiązywali testy na inteligencję.
 48. Pismo pojawiło się po raz pierwszy w Mezopotamii (dzisiejszy Irak) około 3500 lat p.n.e. pod postacią schematycznych rysunków przedstawiających przedmioty lub czynności. Były to piktogramy sumeryjskie, początkowo służące tylko do katalogowania i liczenia, np. niewolników, towarów, i określenia ich właściciela lub przeznaczenia. Za czasem to pismo obrazkowe przybrało formę abstrakcyjną, rysunki stały się schematami ledwo rozpoznawalnymi, przekształcając się w znaki wyobrazające sens słów w sposób symboliczny. Na przykład Sumerowie, zestawiając dwa znaki – ptaka i jajka, przedstawiali zjawisko narodzin. Również pismo egipskie powstało z pisma obrazkowego. Ze znaków, które zerwały wszystkie więzi ze znaczeniem wyrazu, powstał alfabet łańciski, składający się z 24 znaków – liter i pismo opierające się tylko na tych znakach.

5. Pisownia wyrazów z *i, j* (s. 52)

1. kolej zębata – pracownik kolei; dębowy gaj – brzozowy gaj; piękny maj – ludowy maik; żyć nadzieją – utwierdzać kogoś w nadziei; mój sąsiad – moi przyjaciele; swój człowiek – sami swoi
3. kolejno: teologia, materializm, dialektyka, utopia, idealizm, metafizyka, panteizm, ateizm, dualizm
4. a) jazz, jeans, joker, judo, junior; ideologia, igliwie, ikona, iloraz, import, inwazja, ironia, istota, izolacja; b) na początku wyrazu przed literą oznaczającą samogłoskę, zgodnie z wymową, piszemy *j*, natomiast przed literą oznaczającą

spółgłoskę piszemy *i*

5. Np.: maj, baj, gaj; bijatyka, wij, śpij; czyja, szyj, myjka; epopeja, nadzieja, lejąc; wojak, stojak, swoje; knują, malują, prostują
6. Czekał na swoją kolej. – Mówcie po kolei.; Żywi nadzieję – Jest pełen nadziei.; Zbliży się maj – Chcemy umaić bramę zielonymi gałązkami.; Ty masz przestronny pokój, a ja niewielki pokoik.; To moja siostra, a gdzie jest twoja? – Moi i twoi rodzice wkrótce wyjeżdżają za granicę.; Swój chłop. – Wrócił do swoich.
7. wydój – wydoi; zagaj – zagai; pokrój – pokroi; zagój się – zagoi się; napój – napoi; zaczej się – zaczej się; postój – postoi; nie nabrój – nie nabroi
8. klej, klejenie, klejarnia, klejarka, klejowy, klejowaty; kleik, kleiczek, kleistość, kleiście, kleić
9. a) biografia, bibliografia, ciemężyciel, ciżba, dialog, didaskalia, hagiografia, personifikacja, elegia, gitara, historia, kiełek, kibic, biblioteka, ekslibris, mistyfikacja, anonim, akapit, scenariusz, riposta, sielanka, siwek, tiul, tik, wiara, wibracja, zieleniak, zintegrowanie; b) wniosek; Po spółgłosce (poza *s*, *c*, *z*) – zarówno przed samogłoską, jak i przed spółgłoską bez względu na wymowę – najczęściej piszemy literę *i*.
10. Kolejno: personifikacja, didaskalia, elegia, ekslibris, akapit, bibliografia, anonim, hagiografia, scenariusz, mistyfikacja, riposta, ciżba, wibracja, zintegrowanie, tiul, tik, sielanka
11. Np.: (1) Anonim to także niepodpisany list, często oszczerczy. (2) Ekslibris ma zwykle postać ozdobnej karteczki. (3) Jego celne riposty zjednały mu szacunek u słuchaczy. (4) Panna młoda miała piękny welon z tiulu. (5) Przez twarz przebiegł mu nerwowo tik.
13. a) ob- : objeść, objadać, objechać, objeździć, objąć; pod- : podjeść, podjadać, podjechać, podjąć; nad- : nadjeść, nadjechać; roz- : rozjechać, rozjątrzyć, rozjarzyć się; z- : zjeść, zjadać, zjechać, zjeździć; b) wniosek: Po spółgłosce piszemy *j*, jeżeli przed *j* występuje przedrostek.
14. a) przymiotniki: kogucia, mysia, papuzia; rzeczowniki: audycja, pensja, fantazja; b) wniosek: Po spółgłoskach *s*, *c*, *z* przed samogłoskami piszemy *j*, gdy wymawiamy połączenia *sj*, *cj*, *zj*.
15. Kolejno: indukcja, dedukcja, rekonstrukcja, elokwencja, koligacja, improwizacja, emocja, insynuacja, percepcja, komplikacja, adiustacja, konsternacja
16. Kolejno: abnegacja, abstynencja, aluzja, apelacja, intonacja, absorpcja, ambrozja, akcesja, aspiracja, adaptacja, archaizacja, abstrakcja, recesja
17. Np.: (1) Rekonstrukcje słynnych bitew cieszą się dużą popularnością. (2) Improwizacja w muzyce kojarzy się głównie z jazzem i rapem. (3) Przeżywała tak silne emocje, że z trudem powstrzymywała łzy. (4) Swoim zachowaniem wywoływał konsternację otoczenia. (5) Jej aluzja, chociaż subtelna nie pozostała niezauważona.
20. Kolejno: abstrakcji, aspiracji, argumentacji, definicji, decyzji, instancji, apelacji, modulacji, emocji, ekspresji
21. Np.: Ta książka była dla mnie źródłem inspiracji. – Jest dostępnych kilka wersji tego programu. – Nie zrozumiałem jej aluzji.
22. a) (1) wersja – wersji; edukacja – edukacji; poezja – poezji; (2) Lusja – Lusi; Dorcia – Dorci; Kazia – Kazi; b) (1) np.: finezja – finezji, kolacja – kolacji; (2)

- np.: Gosia – Gosi, bazia – bazi
23. (1) kolejno: kompozycji, kreacji, mistyfikacji, redakcji, poezji, misji; (2) epepei, Cheronei, paranoi, szczeżui
 24. Reguła: Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone w M. lp. na *-ja*, następującym po *s*, *c*, *z* mają w D., C i Msc. lp. zakończenie *-ji*, np.: wersji, kolacji, wakacji, Chorwacji, Grecji. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone w M. lp. na *-ja*, następującym po samogłosce, mają w D., C. i Ms lp. zakończenie *-i*, np.: paranoi, zawiei, nadziei, kolei, zgrai.
 26. Kolejno: stulbi, rękojmi, skrobi, anemii, daktyloskopii, epidemii, filozofii, ksenofobii
 27. (1) cioci, grzybni, rękojmi, Rumi, Słupi, studni, zajezdni; (2) anemii, armii, biżuterii, daktyloskopii, epidemii, ewangelii, Mołdawii, mumii, Skandynawii, symetrii, topografii, Warmii, Zofii
 28. Kolejno: sympatii, apatii, tragedii, arkadii, rodziny, genealogii, historii, hierarchii
 29. Kolejno: uczelni, bieżni, cukierni, mamuni, Gdyni, latarni; manii, linii, opinii, harmonii, Danii, kolonii, opinii; wniosek: Tam, gdzie zakończenie rzeczownika w M. lp. wymawiamy *ná*, w D. lp. piszemy zakończenie *-ni*, natomiast tam, gdzie wymawiamy *n'ja*, w D. lp. piszemy zakończenie *-nii*.
 30. a) M. lp.: ta historia, ideologia, kreacja, aleja, epopeja; D. lp.: tej historii, ideologii, kreacji, alei, epopei; D. lm.: tych historii, ideologii, kreacji, alei, epopei; b) wniosek: W rzeczownikach pochodzenia obcego zakończonych w M. lp. na *-ia* oraz *-ja* formy D. lp. mają taką samą postać, jak formy D. lm.
 31. amnezja – zanik pamięci; imaginacja – wyobraźnia, fantazja; fanaberie – fochy, dziwactwa; frajda – uciecha, przyjemność; furia – wściekłość; impertynencja – arogancja; niegrzeczność – grubiaństwo; gracia – wdzięk; wersja – wariant; intencja – zamiar; erudycja – gruntowna i rozległa wiedza
 31. zmija – źmii, fanaberia – fanaberii, Portugalia – Portugalii, szyja – szyi, orchidea – orchidei, Gwinea – Gwinei, Oliwia – Oliwii, aleja – alei, zbroya – zbroi, Bazylea – Bazylei, Maja – Mai, zgraja – zgrai, Kołomyja – Kołomyi, Samoa – Samoa, dwója – dwói, boja – boi, boa – boa, bryja – bryi, reja – rei, tuja – tui, Achaja – Achai, szuja – szui, soja – soi, mafia – mafii, Genua – Genui, Papua – Papui, Aconcagua – Aconcagui
 32. wybujala fantazja – bując na skrzydłach fantazji; inwencja autorska – przejawiać inwencję twórczą; „chodząca encyklopedia” – poszukać w encyklopedii; przyływ energii – obudzić energię; warunki egzystencji – zapewnić egzystencję; znakomita familia – należeć do rodziny; tajny emisariusz – wysłać emisariusza; jadowita ironia – patrzeć z ironią

6. Pisownia łączna i rozdzielna (s. 62)

1. Pociąg zatrzymuje się w Białymstoku. – Wybiera się do Krasnegostawu. – Cio-cia mieszka w Krasnymstawie. – Wielkanoc spędzimy w gronie rodziny. – Nie możemy się już doczekać świąt Wielkiejnocy (a. Wielkanocy). – Mieszkamy w Rzeczypospolitej (a. Rzeczypospolitej) Polskiej. – Od kilku lat przebywają poza Rzeczpospolitą (a. Rzeczpospolitą) Polską.
2. a) lwi, pyszczyk – lwipyszczyk; w, ów, czas – wówczas; czci, godny – czcigodny; Bogu, rodzica – Bogurodzica; przed, się, wzięcie – przedsięwzięcie; lekce, wa-

- żyć – lekceważyć; b) mysi + królik – mysikrólik; wiary + godny – wiarygodny; po + wsze + dni – powszedni; po + nie + w + czasie – poniewczasie; z + martwych + wstanie – zmartwychwstanie; widzi + mi + się (= kaprys) – widzimię
3. (1) dalekosiężny, dobranoc; (2) skok wzwyż, panna młoda
 4. (1) daleko niosący, szybko strzelający, biało upierzony, wysoko sięgający, blisko spokrewniony, ostro kuty, łatwo zapalny, nowo przybyły, lekko ranny, średnio zamożny; (2) dalekonośny, szybkostrzelny, białopióry, wysokosiężny, bliskoznaczny, ostrokatny, łatwowierny, noworoczny, lekkomyślny, średnioszlachecki
 5. Np.: (1) Biało upierzone kruki są dużą rzadkością. – Nie wiedziałam, że jesteś ze mną blisko spokrewniony. (2) Dobroczyńca i filantrop to są wyrazy bliskoznaczne. – Sześciopiór białopióry jest rajskim ptakiem.
 6. gwiazdzbiorów, równoleżników, gwiazdobiorem, Wąż Wodny, Krzyż Południa, gwiazdzbiorze, Wielkiego Psa
 7. Kolejno: perłowszary, ciemnozielony, jasnoniebieski, zielonożółty, rzymskokatolicki
 8. (1) półmrok, półtakt; (2) półokręgu, półgębkiem; (3) półwytrawny, półpłynny; (4) półprywatnie, półświadomie; (5) półśpiąc, półszepać
 9. Przerwała jej w pół (= w połowie) zdania. – Zatrzymali się w pół (= w połowie) drogi. – Złożyła arkusz papieru w pół (= na połowę). – Objął ją wpół (= w pasie). – Patrzyła na wpół przytomnie (= częściowo, niezupełnie). – Skończyliśmy lekcje wpół (= w połowie między dwiema godzinami) do trzeciej.
 10. ćwierćfinalista, ćwierćfinał, ćwierćfinałowy, ćwierćinteligent, ćwierć kilograma mąki, ćwierćlitrowy, ćwierćnuta, ćwierć metra materiału, ćwierćmetrowy, ćwierćton, ćwierćwiecze, ćwierć wieku
 11. dla niego, dlatego człowieka, dla dwojga, dla niepoznaki, dlań, dlatego zwyciężyliśmy, dla boga, dla czego; do dziś, do cna, do czysta, do siego roku, dopóty, dokądże, doprawdy, dotychczas; na schwał, na razie, na co dzień, na pozór, naprędce, natenczas, naraz, nawzajem; po kolei, po omacku, po prostu, po cóż, pospołu, pośrodku, poniewczasie, powolutku; przed czasem, przed egzaminem, przed laty, przed półwiekiem, przeddzień, przedpołudnie, przedtem (= dawniej), przedwczoraj; w ogóle, w bród, w przeddzień, w dwójnasób, wbrew, wcale, wpływ, wprzód (= najpierw), wraz, wręcz, wtenczas, wzwyż; za młodu, za pomocą, za granicą, za mąż, za pan brat, zadość, zaiste, zanadto, zarazem, zatem, zawczasu; z polska, z cicha, z grubsza, z rzadka, z pomocą, z nienacka, zgoła, znów, zrazu, zresztą
 12. Spojrzał sponad (= znad) okularów. – Sponad (= znad) chmur świeciło słońce. – Z ponad (= z więcej niż) pięćdziesięciu złotych zostało mu tylko dziewięćdziesiąt sześć groszy. – Z ponad (z więcej niż) osiemdziesięciorga uczestników konkursu do finału zakwalifikowało się tylko dziesięcioro.
 13. co + najmniej – co najmniej; co + gorsza – co gorsza; co + tydzień – co tydzień; co + tygodniowo – cotygodniowo; to + też (= więc) – toteż; co + do + tego – co do tego; co + prędzej – co prędzej; co + tygodniowy – cotygodniowy; co + raz – coraz; tym + czasem – tymczasem
 14. (1) niedostatek, niepokój; (2) niechętny, niestaranny; (3) nie lepszy, nie nowszy; (4) niedaleko, niedużo; (5) nie lżej, nie najgorzej; (6) nie zawsze, nie wtedy; (7) nie mój, nie wszyscy; (8) niekiedy; (9) nie trzech, nie dziesiąta; (10) nie

- zrobi, nie może; (11) nie pisząc, nie jedząc; (12) nie wolno; (13) niepokoić się
15. Partykułę przeczącą *nie* piszemy: – łącznie: 1) z rzeczownikami, np. nieprzyjaciel, niedostatek; 2) z przymiotnikami, np. nieetyczny, niesłowny; 3) z przysłówkami, odprzymiotnikowymi, np. nieelegancko, nieładnie; – rozdzielnie: 1) z czasownikami, np. nie pić, nie kochać; 2) z liczebnikami, np. nie drugi, nie pięcioro; 3) z przymiotnikami w stopniu wyższym i najwyższym, np. nie lepszy, nie najlepszy; 4) z przysłówkami w stopniu wyższym i najwyższym, np. nie mniej, nie najmniej; 5) z przysłówkami nie pochodzącymi od przymiotników, np. nie zawsze, nie wczoraj; 6) z zaimkami, np. nie ja, nie ten.
 17. Na spływie kajakowym byłam niejeden raz. – Nie jeden, ale trzy razy byłam na spływie.; Nielekka jest praca hutnika. – Nie lekki, lecz bardzo ciężki jest twój plecak.
 18. Kolejno: nie znał, nieznanych, niezmiernym, nie tylko, nieziemskie, nieśmiertelnych, nieustraszonym, niewoli, niezwykłych
 19. nie ulegają, nie rozpuszczają się, nie utleniają, niewątpliwą, nie ulega, niebezpiecznych, niełatwo, nie znajdziemy, nie wchodzą, niezniszczalność, nie rozpuści, nie chemiczne
 20. O, gdy**by**m kiedy dożył tej pociechy, że**by** te księgi zbłądziły pod strzechy! Głupi niedźwiedziu! Gdy**by**s w mateczniku siedział, nigdy **by** się o tobie Wojski nie dowiedział. Ojciec mi testamentem kazał, **aby**m służył w wojsku polskim. Bo fałsz, że**by**m był w jakiejś z Moskałami zмовie. Może **by** gorzej jeszcze z moim zdrowiem było, szczęściem nadjechał z wizytą Kiryło. Któż **by** zgadnął, że owi tak mało ruchomi, owi milczący ludzie są nasi znajomi. Poświadczy**ły**s, jak Hrabia srodze mnie obraził. Choć**by**m chciał zostać, czy to ode mnie zależy?
 21. (1) rządzi**ły**by, żąda**ły**by; chowal**iby**, hodowal**iby**; czy**ży**by, niech**by**; a**ży**by, gdy**by**; (2) rządzić **by**, żądać **by**; chowano **by**, hodowano **by**; trzeba **by**, wolno **by**; powinien **by**, dlatego **by**
 22. Partykułę przypuszczającą *by* (także z końcówkami osobowymi) piszemy: – łącznie: z osobowymi formami czasownika (np.: mełabym, poszedłbym), ze spójnikami (np.: żeby, aby, ponieważby), z partykułami (np. niechby, bodajby, chyba, żeby); – rozdzielnie: z nieosobowymi formami czasownika (np.: przyjęto by, zrobiono by, można by, trzeba by), z innymi częściami mowy (np.: tam, by, ktoś by).
 23. aby, czy**ży**by, gdy**by**, jednak**by**, je**że**liby, można **by**, niech**by**, napisal**by**, oby, odwieziono **by**, ponieważ**by**, tak **by**, tam **by**, tamtędy **by**, trzeba **by**, warto **by**, więc **by**, wyjecha**liby**, zdjęto **by**, zjad**ły**by, zrobić **by**, że**by**
 24. Gdzie**ż** by (= w którym miejscu?) to można było znaleźć? – Gdzie**ż**by (= wcale nie = skądże) oni ci pomogli! – Jak **by** (= w jaki sposób) to załatwić, żeby wszyscy byli zadowoleni? – Jak**by** (= je**ś**liby; je**że**liby, gdy**by**) miał czas, toby tam pojechał. – Wyglądał jak**by** (= niby, jak gdy**by**) z krzyża zdjęty. – Jakkolwiek **by** (= w jakikolwiek sposób) postąpił, bardzo źle. – Jakkolwiek**by** (= chociaż**by**) mu było trudno, postara się to zrobić.
 25. Kolejno: można **by**, niepodobna **by**, trzeba **by**, warto **by** (lub: byłoby), zauważono **by**, byłoby, dokąd **by**, tamtędy **by**, łatwo **by**, jak **by**, tak **by**
 26. Niechaj ci się przyjrę! – Bodaj cię lichy wzięło! – Masz ci los! – To nie lada sztuka! – Oby opóźnienie nie było dłuższe. – Chyba mają rację. – Połóż to byle

- gdzie. – Mają bądź co bądź opłaconą podróż.
27. Gdzież ty masz głowę? – Cóżes ty zrobił? – Przyznajże się do pomyłki. – Kiedyż to się skończy? – Któż się tego podejmie? – Chodźże prędzej! – Łapże piłkę. – Niech no cię uściskam. – Zapytajże o to mamę. – Przestańże się droczyć. – Pokaż no, co tam masz.
28. (1) Cóż ja na to poradzę. (2) Bądźże rozsądny. (3) Słuchaj no ty, rób, co mówię!
29. Kolejno np.: Czy pójdziesz ze mną do kina? – Nie mam czasu. – Może miałabyś czas jutro? – Może będą miała. – Niechby już były wakacje. – Ależ się zmęczyłem.

7. Pisownia wyrazów wielką literą (s. 70)

- (1) składniowe: Piękny, (2) graficzne: Ani; (3) znaczeniowe: Żyda; (4) uczuciowe: Sprawiedliwość
- Kolejno: Apollo, Dzeusa, Mnemosyne, Parnasie, Olimpu, Kaliopie, Klio, Euterpe, Talia, Melpomena, Terpsychora, Erato, Polihymnia, Urania
- Kolejno: Maria Skłodowska-Curie; Henryk Sienkiewicz; Władysław Stanisław Reymont; Czesław Miłosz; Lech Wałęsa; Wisława Szymborska
- b) (1) (czyj?) Mickiewiczowski, Chopinowski, Gombrowiczowski; (2) (jaki?) mickiewiczowski, chopinowski, gombrowiczowski; np.: (1) Rok 2010 został ogłoszony Rokiem Chopinowskim. (2) Mazurki chopinowskie są stylizacją mazura, oberka i kujawiaka.
- Babilończyk – obywatel starożytnego państwa, Babilonii; babilończyk – mieszkaniec Babilonu, stolicy Babilonii; Krezus – imię króla greckiego z VI w. p.n.e.; krezus – bogacz; Rzymianin – obywatel starożytnego państwa rzymskiego; rzymianin – mieszkaniec stolicy Włoch, Rzymu; Żyd – członek narodu żydowskiego; żyd – wyznawca judaizmu; Łowiczanie – mieszkańcy Łowickiego; łowiczanie – mieszkaniec miasta Łowicza; Kozak – członek dawnej wspólnoty na Ukrainie; kozak – taniec, grzyb; Krzyżak – członek państwa krzyżackiego; krzyżak – pająk, przedmiot
- Mieszkańcy części świata: Afrykanin, Europejczyk, Azjata; mieszkańcy krajów: Meksykanin, Ugandyjczyk, Hindus; członkowie ras, szczepów: Indianin, Eskimos, Kozak; mieszkańcy regionów geograficznych: Kurp, Podlasianin, Pomorzanin; mieszkańcy miast, osiedli, wsi: meksykanin, rzeszowianin, szczecinianin
- Kolejno: Piastowie, Jagiellonowie, Wazowie
- Kolejno: Bizancjum, Partenon, Pergamon, Panteon, Koloseum, Alhambra
- Homer „Iliada” i „Odyseja”; J. Kochanowski „Fraszki, „Treny”; W. Shakespeare (a. Szekspir) „Romeo i Julia”; M. Cervantes „Don Kichot”; D. Defoe „Przypadki Robinsona Cruoe”; A. Mickiewicz „Ballady i romanse”, „Pan Tadeusz”; A. Dumas „Trzej muszkietierowie”; J. London „Zew krwi”; J. Verne „20 000 mil podmorskiej żeglugi”, „W 80 dni dookoła świata”; H. Sienkiewicz „Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pan Wołodyjowski”, „Quo vadis”, „Krzyżacy”; J. Hašek „Przygody dobrego wojaka Szwejka”; E. Hemingway „Stary człowiek i morze”; J. R. R. Tolkien „Władca pierścieni”
- Mozart – Wolfgang Amadeusz; Nobel – wynalazca dynamitu; Rejtan – obraz Jana Matejki; Batory – Stefan, król Polski; Michał Wołodyjowski – „mały

- rycerz” z „Trylogii”; Lachy – dawna nazwa Polaków; Rom – Cygan; Kozak – członek dawnej społeczności na Ukrainie; Belg – sąsiad Holendra; Norweżka, Finka, Szwedka – mieszkanki Skandynawii
11. pałac magnacki – Pałac Kazimierzowski; dramat współczesny – dramat (czyj?) Szekspirowski; wielki dzień – Wielki Tydzień przed Wielkanocą; zielone lata (młodość) – Zielone Świątki; orkiestra dęta – Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy; konkurs matur – Międzynarodowy Konkurs Chopinowski
 12. „Gazeta Wyborcza”, „Nasz Dziennik”, „Świat Wiedzy”, „Przegląd Kulturalny”, „Tygodnik Powszechny”, „Poradnik Językowy”, „Mówią Wieki”, „Wiedza i Życie”, „Do Rzeczy”, „Komputer Świat”, „Biblioteka Arcydzieł Literatury Polskiej”
 13. Np.: „Poznaj Świat”, „Twój Styl”, „Przegląd Sportowy”, „Super Express”
 14. Dzień Kobiet, mercedesem; moja mama, gwiazda muzyki rockowej, powstanie listopadowe, Gwiazda Polarna, epoka oświecenia, adwent i wielki post, druga wojna światowa, traktat wersalski, wczesne średniowiecze, cerkiew, prawosławna; Na czele Kościoła prawosławnego w Polsce stoi metropolita.
 15. Henryk Sienkiewicz „Ogniem i mieczem”, „Potop”, „Pan Wołodyjowski”; Melchior Wańkiewicz „Szkiice spod Monte Cassino”; Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec”; Jan Brzechwa „Akademia pana Kleksa”; Stefan Żeromski „Syzyfowe prace”; Antoine de Saint-Exupery „Mały książę”, „Nocny lot”, „Ziemia, planeta ludzi”
 16. Np.: (1) „Słownik poprawnej polszczyzny”; (2) „Słownik interpunkcyjny języka polskiego”
 17. Np.: (1) Ziemia jest jedną z planet Układu Słonecznego. (2) Zdyszany pies przywarł do chłodnej ziemi.
 18. Afryka – plemiona afrykańskie; Europa – kultura europejska; Słowianie – języki słowiańskie; Bawaria – piwo bawarskie; Szwajcaria – sery szwajcarskie; Kolonia – woda kolońska; Kapitol – wzgórze kapitolinckie; Chęciny – marmur chęciński; Ćmielów – porcelana ćmielowska; Leszno – powiat leszczyński
 19. Kolejno: Nil, Amazonka, Missisipi, Wołga, Dunaj, Wisła, Odra, Bug
 20. Np.: kontynenty: Azja, Antarktyda, Australia; państwa: Niemcy, Uganda, Chile, Jamajka; regiony: Wielkopolska, Mazowsze, Roztocze; miasta: Bogatynia, Mrągowo, Los Angeles; wsie: Skarbiszowice, Sajzy, Jakać Dworna; rzeki: Warta, Dunaj, Amazonka; jeziora: Łaśmiady, Bajkał, Jezioro Wiktorii; góry: Turbacz, Mount Blanc, Mount Everest; wyspy: Grenlandia, Sycylia, Madagaskar; uzdrowiska: Duszniki Zdrój, Krynica Zdrój, Busko Zdrój; osiedla: Warszawa-Ursynów, Wrocław-Krzyki, Gdynia-Orłowo
 21. Łowicz (miasto) – łowiczanka (mieszkanka Łowicza) – Łowickie (region) – Łowiczanka (mieszkanka Łowickiego) – łowickie (konie, owce); Siedlce (miasto) – siedlczanin (mieszkanie Siedlec) – Siedleckie (region) – Siedlczanin (mieszkaniec regionu) – siedlecki (powiat) – siedleckie (zabytki)
 22. półwysep Labrador, Półwysep Bałkański, Morze Czarne, Morze Bałtyckie, Morze Barentsa, morze Marmara, pustynia Sahara, Pustynia Błędnowska, wyspa Uznam, Wyspa Świętej Heleny, góry Pamir, Góry Skaliste, Wyżyna Lubelska, góra Ararat, Góra Kościuszki, kanał La Manche, Kanał Panamski, wodospad Niagara, Przełęcz Lubawska, Hala Gąsienicowa, Puszcza Białowieska
 23. Np.: Psie Pole, Łagiewniki, Oliwa, Pomnik Chwały, Most Długi, Port Północ-

- ny, Stary Park, Cmentarz Orłąt Lwowskich, Stadion Miejski
24. ulica marszałka Piłsudskiego, aleja Słowackiego, (*ale*: Aleje Jerozolimskie), rondo Waszyngtona, plac Trzech Krzyży, park Łazienkowski, most Poniatowskiego, kopiec Kościuszki, kościół Zbawiciela, klasztor oo. Dominikanów, cmentarz Bródnowski, pomnik Mikołaja Kopernika, kolumna Zygmunta, pałac Ostrogskich, (*ale*: Pałac Kultury i Nauki), osiedle Młodych, dzwonnica Zygmunta
 25. Np.: (1) Polska Akcja Humanitarna, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy; (2) Order Uśmiechu, Fryderyk
 26. (1) Order Orła Białego, Polska, August II Sas, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (2) Order Virtuti Militari, Stanisław August Poniatowski, Zieleńce, Rosja, Józef Poniatowski, Tadeusz Kościuszko
 27. MSZ, MSZ-etu, w MSZ-ecie, MSZ-owski; GOPR, GOPR-u, w GOPR-ze, GOPR-wski; PAP, PAP-u, w PAP-ie, PAP-owski; Cepelia, Cepelii, w Cepelii, cepeliowski
 28. KRRiT, CBOP, PESEL, PIT, SOS, VIP, VAT
 29. a) firmy i marki handlowe: Fiat, Mercedes, Sony, Coca-Cola; produkty marki: fiat, mercedes, sony, coca-cola; b) np.: Niedrogie samochody są m.in. przez firmę fiat. – Na wycieczkę pojechaliśmy fiatem.
 31. (1) Mieczem, Według, Stanowi, Po, Przed, Od; (2) Szczerbiec, Skarbiec Koronacyjny; (3) Władysław Łokietek, Bolesław Chrobry, Kijów, Piastowie, Polska, Prusacy, Wawel, Kanada
 32. Witraż (tytuł), Witraż, Odznacza, Najstarsze, To, W (początki zdań). Francja, Karol Wielki, Francja, Wielka Brytania, Niemcy, Polska (nazwy własne)

8. Interpunkcja (s. 80)

1. Król Syzyf panował w Koryncie. U szczytu skalistej góry, zwanej Akroko-ryntem, stał jego pałac, otoczony czarnym i zielonym kręgiem starodrzewu. Z rana, po kąpielu, wychodził król na terasę zamkową i rozglądał się po swoim państwie. (...) W dole, na obszernej piaszczystej równinie, rysowały się proste i białe ulice Koryntu, lekko nachylonego ku morzu. W błękitnej zatoce czerniły się pękate kadłuby okrętów, które porastał las masztów. (...) Pomi-mo wczesnej pory roje ludzi, na podobieństwo mrówek, krzątały się dokoła magazynów portowych. Z drugiej strony słychać było metalowy zgiełk kuźni i warsztatów, a z dzielnicy farbiarzy płynęły rynsztokami strumienie barwio-nej wody. Wszystko to było dziełem króla Syzyfa, który założył miasto i uczynił je bogatym, wybrawszy miejsce na port tak dogodny, że można w nim było pobierać daninę od wszystkich statków jadących ze wschodu i zachodu.
2. Przynieś mi, Krysiu, książkę z biblioteki. Oniemiała z wrażenia, co wszyscy dostrzegli. W mieście Kopernika, Toruniu, jest wiele ciekawych miejsc do obejrzenia. Zorientowała się w swoim położeniu, ale cóż, zbyt późno. Ta po-wieść, i to nawet zdaniem starszych czytelników, jest bardzo interesująca. Pod-czas naszej wyprawy w góry pogoda, można tak powiedzieć, dopisała. Paweł, kolega Krzyśka, pracuje jako wolontariusz w schronisku dla zwierząt. Każ-de spotkanie z Anielą, nawet najkrótsze, to dla niego wielkie przeżycie. Mam psa, dużego bernardyna, i kota. W tej sprawie, owszem, w pełni zgadzam się z przedmówcą.

- Zasada: Przecinki w zdaniach pojedynczych służą do wydzielania wtrąceń.
3. Harry zamknął oczy, jednak jego najgorsze przeczucia zdały się sprawdzać. Zbliżał się termin zawodów, toteż chłopcy częściej spotykali się na treningach. Powiedziała mu, żeby spojrzeć na góry, ale on zdawał się mnie nie słyszeć. W życiu ważne są wartości, a nie pieniądze. Bartek był zwycięzcą konkursu chemicznego, czyli zajął w nim pierwsze miejsce. W domu znajdowały się różne przedmioty, które ojciec przywiózł z podróży. Nie mógł postąpić inaczej, ponieważ był szczerym, dobrym chłopcem. Paweł szukał psa w parku, tymczasem Keks spał spokojnie na swoim posłaniu. Zamrugęła powiekami, bo słońce raziło, i odetchnęła z ulgą. Moglibyśmy pojechać na święta w góry, ale, słowo daję, musielibyśmy zrezygnować z prezentów.
 4. Mogłam skoczyć na bandzi, jednak (...). Percy Jackson to półbóg, który (...). Albo pokonasz strach, albo (...). Śpiewał tak długo, aż (...). To była trudna praca, lecz (...). Mogłam pojechać do Krakowa lub (...). Gosia skończyła pracę w ogrodzie i (...). Wszyscy wiedzą, że (...). Mogła wziąć tyle owoców, ile (...). Przyjdę do ciebie, gdy (...). Tomek był niezadowolony, ponieważ (...). Nauczyciel wykonał doświadczenie oraz (...).
 5. Zachowywała się tak, jak gdyby nic (...). Bez wątplenia twoja (...). Kup Ani prezent na urodziny, albo lepiej zaproś (...). Bardzo się starał dobrze rozwiązać zadanie, mimo że nie był (...). Pan Jacek ogłosił, że gdy wygramy (...). Archeolog znalazł w starej krypcie skrzynię, i to pełną (...). Wszedł na czerwonym świetle na ulicę, być może przez (...). Szymon nie odrobił zadania z polskiego, ani też nie (...). Chciał wykonać wszystkie ćwiczenia, tylko że zabrakło (...). Siedział zadowolony na pieńku, podczas gdy inni (...).
 6. ni stąd, ni zowąd; ni pies, ni wydra; ani słychu, ani widu; ani me, ani be; na chybił trafił; chcąc nie chcąc; rad nierad; bądź co bądź
 7. Uczniowie, słuchając opowieści weterana, widzieli oczami wyobraźni to zdarzenie. Wróciwszy z wakacji, ochoczo opowiadał o swoich przeżyciach. W muzeum widział eksponaty należące do powstańców. Był dumny z siebie, widząc zadowolenie w oczach ojca. Pojąwszy zasadę, w mig wykonał zadanie. Podziwiając górskie widoki, rozmyślał. Wymieniwszy spojrzenia, uściśnieli sobie dłonie na zgodę. Przybysz, odzyskawszy świadomość, nie pamiętał niczego. Szybko biegnąc, dogonił kolegę. Mecenas, mający więcej doświadczenia niż pan Rafał, słuchał wszystkiego spokojnie.
 8. Starzec był głuchy jak pień. Wiktoria była lepsza, niż przypuszczałam. Moja mama zna się na gotowaniu lepiej niż kucharka. Ania, podobnie jak jej koleżanka, uwielbiała czytać książki. Nic tak nie boli jak nieuczciwość ludzi. Ojciec wytłumaczył, jak naprawić sprzęt. Tańczyła lekko niby motyl na wietrze. Wykonała zadanie, jak jej poleciła nauczycielka.
 9. Halo, kto mówi? O, jaki piękny widok. Hej, poczekaj na mnie. Hop, hop, gdzie jesteś? Ach, gapa ze mnie! Ej, co tam widzisz? Oj, przeżyłam ten film. O rany, jaki ten motor jest świetny! Och, bardzo panią przepraszam! O Boże, nie wytrzymam dłużej z tym dzieckiem!
 10. Cz. 1. a) Paweł nie uczył się, pomimo że czekał go sprawdzian. b) Chciałam pojechać na wycieczkę do Paryża, lecz nie dostałam na ten czas urlopu. c) Idąc ulicą, podskakiwał z radości. d) Robert rozpędził się na rowerze, podniósł głowę do góry, poczuł szczęście. e) Kupili i telefon, i ładowarkę do niego.

- f) Krysiu, musimy dzisiaj uzupełnić dane. g) Za nimi widać było groźne, wzburzone, szalejące morze. h) Wykonali zadanie tak, jak powiedział nauczyciel. Cz. 2. a) chcąc nie chcąc; bądź co bądź; biały jak śnieg; b) Pojadę z koleżankami na zakupy do galerii albo wybiorę się z chłopakiem do kina.; c) Wiem, jak to jest i jakie to dla ciebie trudne. d) Przykro mi, że zawiódł i że nie oddał pracy w terminie. e) Ten pierwszy polski tekst przetłumaczono na wiele języków. f) Była ubrana podobnie jak Ania. g) Rozmawiają i jedzą i ciastka, i lody.
11. r. r.; g., g. albo godz. godz.; jun. jun.; dr dr.; dr dr.; ul. ul.; os. os.; pp. pp.; o. o.; oo. oo.; zł zł; tys. tys.; mgr mgr.; prof. prof.; nr nr.; min min; min. min.; mjr mjr.; bp bp.
12. itp.; p.n.e.; r. żeń.; cdn.; n.e.; br.; itd.; m.in.; ds.; p.o.; Sz. P.; jw.
13. Dr Kowalski (...). (...) dr. Nowaka w teatrze. (...) lekcja nr 100. (...) pojawił się w nr. 6 „Szkolnych wiadomości”. Mgr Kucharek był gościem (...). Byłem na spotkaniu z mgr. Kwiatkowskim. Mjr Tomiczek, bohater II wojny światowej, zmarł w wieku 98 lat. (...) na cześć mjr. Buczka.
Jeśli skrót zawiera ostatnią literę wyrazu, wówczas nie stawiamy po nim kropki, jednak gdy skrót oznacza inny przypadek niż mianownik, wówczas kropkę stawiamy.
14. Obowiązkowe kropki: Jest 1.09.2019 r.
Opcjonalne kropki: Kasia znalazła się na 10. miejscu na liście uczestników.
Po raz 6. odbywa się ten konkurs pływacki.
16. – A ja wiem, co dzisiaj jest, aha! – zaśpiewał Dudley, zmierzając w jego stronę.
– Co? – zapytał Harry.
– Wiem, co dzisiaj jest – powtórzył Dudley, podchodząc do niego.
– Bravo! – powiedział Harry. – A więc wreszcie nauczyłeś się dni tygodnia.
– Dzisiaj są twoje urodziny. I co, nie dostałeś żadnej kartki? Nie masz żadnych przyjaciół w tej szkole dla dziwolągów?
– Lepiej uważaj, żeby twoja mama nie usłyszała, że mówisz o mojej szkole – odpowiedział Harry.
17. super-Polak; Grot-Rowecki; niby-artysta; Szczawno-Zdrój; Stalowa Wola; cud-dziewczyna; dieta cud; herod-baba; północno-wschodni; artysta grafik; śmigus-dyngus; kasza manna; czary-mary; Bielsko-Biała; Biała Podlaska
18. Nie rób drugiemu, co tobie niemiłe. Co się stało, to się nie odstanie. Kamień często poruszany mchem nie obrasta. Ten się pierwszy kłania, kto grzeczniejszy. Punktualność jest grzecznością królów. Pańskie oko konia tuczy. Kto z kim przestaje, takim się staje.
19. Kasia to miła, uczynna i koleżeńska dziewczyna. Na półce znalazły się takie przedmioty, jak: pudełka, książki i ramki do obrazków. Odmienne części mowy to: czasownik, rzeczownik, przymiotnik, liczebnik i zaimek (rzeczowny, przymiotny, liczebny). Wypowiedź musi być logiczna, uporządkowana, konkretna. Ech, jak mi się marzą lody, rurki z kremem, ciasto z galaretką i lemoniada. Krzysiu stał krzyczący, zasmarkany i zalany łzami. Jutro, po południu pójdziemy do kina. Taca ugięła się od łakoci: kremówek, ciasta z malinami, rurek z kremem, rogalików z nadzieniem i faworków. Na wysokiej górze, przy pięknym parku, stoi stary, gotycki zamek.
20. Przykładowe zdania: Trudno uwierzyć, ale Krzysiek to *czarna owca* w tamtej rodzinie. Ostatnio Ania miała tyle problemów, że teraz jest *jak kłębek nerwów*.

Nie umiem gotować, to moja pięta achillesowa. Chłopiec bał się kontroli, ponieważ *jechał na gapę*. Nikt nie pokonał Uli w konkursie, bo ortografię miała *w małym palcu*. Tomasz zrezygnował z prowadzenia sklepu, ale jego syn *przejął po nim pałeczkę*. Dzisiaj *leje jak z cebra*, więc leniuchuję w domu. Ania ma *anielską cierpliwość*, dlatego świetnie porozumiewa się z dziećmi. Paweł na pewno nie dokończy tego projektu, on zawsze ma *słomiany zapach*.

21. Nauczyciel pyta uczniów, kto w utworze opowiada o wydarzeniach i w których fragmentach można odnaleźć narratora. Było ciepłe słoneczne popołudnie. O Dedalu mówiono, że w przedmioty potrafi tchnąć duszę, tak iż ma się wrażenie, jakby postacie jego ruszały się, chodziły, patrzyły. Kamień świecił w świetle blasku jak brylant. Było mi wstyd, bo to oczywiste, że mamie było przykro z mojego powodu. Kuba postanowił poprawić sprawdzian, ale jeszcze nie wiedział kiedy. Na zielonej ścianie z zachodzących na siebie liści, wisiał kolorowy obrazek. Słuchał dalej, na wypadek gdyby w wiadomościach pojawiła się choćby mała wzmianka o pożarze. Ubolewam nad tą sytuacją, i to od dawna. Chłopcy byli tak zawstydzeni, że chcieli uciec gdzie pieprz rośnie. Staruszek miał duże różowe odstające uszy. Czekałam przed gabinetem na swoją dwudziestotrzynosiobową klasę.
22. Średnika nie można zamienić na przecinek w zdaniach b i c (ale można go w nich zamienić na kropkę).
23. „W pustyni i w puszczy” i „Quo vadis” zekranizowano w tym samym roku. Mickiewicz rozpoczął swoją epopcję słowami: „Litwo! Ojczyzno moja!” „To możliwość spełnienia marzeń – pisze Paulo Coelho – sprawia, że życie jest tak fascynujące”. No to cudnie! Lepszej „maski” nie mogła sobie zrobić tym makijażem. Krzysztof Wielicki został uhonorowany nagrodą zwaną „hiszpańskim Noblem”. Reżyser mówi do aktora: „podejdz do niej”, „usiądz”, „szepnij do ucha słowa”. Podczas powstania warszawskiego batalion „Parasol” walczył razem z batalionem „Zośka”. Kuba, Jasiak i Filip stanęli przed bramą z napisem: „Wrota przyszłości”. Edward Rydz-Śmigły „Adam Zawisza” był generałem w czasie II wojny światowej. Generał Stefan Rowecki ps. „Grot” był komendantem głównym Armii Krajowej. Bolesław Prus to pseudonim, którego używał Aleksander Głowacki.
24. b) Wiele się dzieje, powiemy ci wszystko, gdy się zobaczymy. d) Miło mi. Jestem Olaf. e) Okropnie zimno! f) Odzyskawszy spokój ducha, zaczęła żyć każdą chwilą. g) To był bardzo dobry, uczynny człowiek. h) Popatrzył na nią z miłością, radością, szczęściem w sercu, gdyż wiedział, że odwzajemnia jego uczucia. j) No cóż. Nie wiem, co powiedzieć.
25. Babcia zrobiła barszcz z uszkami, ciocia – pierogi, a mama – rybę po grecku [zasada nr 1]. – Nie pamiętała mnie z poprzedniego spotkania – pozaliła się Ola [zasada nr 2]. Rodzina Nowaków wyjeżdża do Egiptu 3 – 4 razy w roku [zasada nr 3]. Przygotowuje się wówczas pisanki, babki, mazurki – zawsze na Wielkanoc [zasada nr 7]. Rudy – jeden z bohaterów „Kamieni na szaniec” – został aresztowany i torturowany przez gestapowców [zasada nr 5]. Nacisnął klamkę i ku jego zaskoczeniu – drzwi otworzyły się [zasada nr 6]. Ola trzymała w rękach dziwną rzecz – czarną, iskrzącą kulę [zasada nr 7]. Zwierzęta schodziły się zewsząd, by posłuchać Orfeusza – śpiewaka Tracji [zasada nr 7].

- Znam Monikę od dawna – przeszło piętnaście lat [zasada nr 1]. Piłkarze, sędziowie, widzowie na trybunach – wszyscy wstrzymali oddech [zasada nr 4].
26. a) Warszawa – to stolica Polski. b) W lasach była mnogość niezmierna nimf: oready mieszkają w górach, lejmoniady – na łąkach wilgotnych, driady – wśród lasów, hamadriady – w samych drzewach. c) Smutki, radości – to jest życie. d) Zimny – gorący, mały – duży są to antonimy. e) W tym klasztorze znajdowało się były skryptorium – pomieszczenie, w których przepisywano ręcznie księgi. f) Śmiech – to zdrowie. g) Z powodu robót drogowych na trasie Legnica – Zielona Góra tworzą się kilkukilometrowe korki. h) Ta książka – to bestseller roku!
 27. Położyłem się wcześniej, ale nie mogłem usnąć. – Chciałbym, aby się zreflektował. – Czekałem, aż mnie wpuszczą. – Nie mogę wyjść, bo pada. – Poradzę sobie, byle mi nie przeszkadzali. – Pomogę ci, choć jestem zmęczony. – Zrobię, co zechcę.
 28. Przecinkami należy oddzielić modulanty z grupy (1).
 29. Kolejno: myślnik; wielokropek; znak zapytania; znak wykrzyknienia; przecinek, nawias
 30. Ty wychodzisz, ja zostaję w domu. – Ty wychodzisz – ja zostaję w domu. – Ty wychodzisz? Ja zostaję w domu! – Ty wychodzisz... Ja zostaję w domu.
 31. Arystoteles uważa, że istnieją trzy formy szczęścia. Pierwszą formą szczęścia jest życie wśród namiętności i przyjemności. Drugą – życie wolnego i odpowiedzialnego obywatela, a trzecią – życie badacza i filozofa. Aby człowiek był naprawdę szczęśliwy, musi spełniać te trzy warunki jednocześnie. Ponadto nie powinien być ani tchórzliwy, ani zuchwały, lecz mężny; ani skąpy, ani rozrzutny, lecz hojny. Jedynie zachowując równowagę i umiar, staje się „harmonijnym” człowiekiem.
 32. Gdy oglądała telewizję, odebrała telefon. (zdanie okolicznikowe czasu); Kiedy się o tym dowiedziała, bardzo się zmartwiła. (zdanie okolicznikowe czasu); Wieczorem, ponieważ chcieli skorzystać z pięknej pogody, poszli na spacer. (zdanie okolicznikowe przyczyny); Tylko gdybyśmy się bardzo starali, moglibyśmy zrealizować nasze plany. (zdanie okolicznikowe warunku)
 33. Budziła się ziemia. Las drgnął i zaszumiał, pochylając korony ku słońcu. Strumienie zabulgotały szybciej, radośniej. Nad mokradłami czajki, zachybotawszy białymi podbrzuszymi, kołowały i kwiliły. Bocian, zaklekotawszy głośno nad stodołą, jakimś dziwnie ciężkim lotem płynął na żer. Słońce szło w górę, dzień zrobił się zupełny. Skowronek, zerwawszy się ku niebu, wznosił swój hymn porankowy. Zaszumiały grusze na rozłogach, sypiąc deszcz kwitnących listków na trawy. A słońce, podniósłszy się wysoko, rozświetliło, rozżłociło świat cały.
 34. Nazywam się Heksa i jestem książkoholikiem. Moje uzależnienie jest dziedziczne: rodzice, dziadkowie (nie wiem, jak wcześniejsze pokolenia, ale podejrzewam, na podstawie opowieści dziadka, że niestety też) byli nałogowcami. Dzieciątka moje dorastały w zgubnej atmosferze i wnuczka moja (lat 2) też już ku wstrętnemu słowu pisanemu rączęta wyciąga – sama jeszcze nie mogąc czytać, matkę swoją molestuje, bajek się domagając, koniecznie z książki. Księgarnia to straszne miejsce rozpusty i rozpasania, zaraz naprzeciw mojego domu; biblioteka sto metrów. Nie mam szans na wyjście z nałogu! Kochani

Bracia i siostry w cierpieniu, eeee... poddaję się...

35. W IV wieku Rzymowi zagrażały zarówno plemiona napierające od północy, jak i rozpad wewnętrzny. W roku 330 cesarz Konstantyn przeniósł stolicę cesarstwa rzymskiego do Konstantynopola, miasta, które sam założył przy cieśninie wiodącej na Morza Czarne. Przez niektórych było ono traktowane jak „nowy Rzym”. W roku 395 cesarstwo rzymskie rozpadło się na cesarstwo zachodniorzymskie z ośrodkiem w Rzymie i cesarstwo wschodniorzymskie, z nowym miastem Konstantynopolem jako stolicą. W roku 410 Rzym został splądrowany przez plemiona barbarzyńskie, a w 476 nastąpił upadek państwa rzymskiego. Cesarstwo wschodniorzymskie jako twór państwowy przetrwało do roku 1453, kiedy Turcy podbili Konstantynopol, i wtedy to miasto otrzymało nazwę Stambuł.
36. Romantyzm, który rozwinął się w pierwszej połowie XIX w., był ostatnim wspólnym dla całej Europy nastawieniem do istnienia. Obejmował literaturę, filozofię, malarstwo, naukę, muzykę. Głosił takie hasła, jak: „uczucie”, „fantazja”, „przeżycie”, „tęsknota”, „wolność”. Romantycy uważali, że tylko sztuka może nas zbliżyć do tego, co „niewypowiedziane”. Mówili, że artysta obdarzony jest tworzącą świat siłą wyobraźni. W uniesieniu artystycznym przeżywa zatarcie granic między snem a rzeczywistością. Tęsknota za czymś odległym, nieosiągalnym była typowa dla romantyków. Tęsknili oni za minionymi epokami, szczególnie za średniowieczem, tęsknili do odległych kultur, np. orientu i jego mistyki. Pociągała ich noc i szare światło świtu, stare ruiny i nadprzyrodzone zjawiska. Interesowali się „ciemną stroną bytu”, czyli tym, co mroczne, straszne, tajemnicze. Niektórzy romantycy uważali, że ducha świata można szukać i w przyrodzie, i we własnym wnętrzu. Człowiek, zdaniem romantyków, nosi w swoim wnętrzu cały wszechświat, i najgłębiej przeżyje tajemnicę wszechświata, zgłębiając siebie.
37. Wisława Szymborska wielkość artystyczną osiągnęła dzięki małym formom liryki osobistej, przeważnie refleksyjno-opisowej, w których potrafiła zawrzeć sprawy doniosłe, skupiając najczęściej spojrzenie poetyckie na zjawiskach drobnych i ulotnych; na przestrzeni pół wieku napisała tego rodzaju utworów niespełna dwieście trzydzieści. Stanowią one trzon jej twórczości. Rodzące się rzadko, trudne pod względem językowym, finezyjne formalnie, stawiające czytelnikowi najwyższe wymagania wiersze Szymborskiej od samego początku zdobyły sobie publiczność poza kręgami profesjonalistów, szybko też przekroczyły granice kraju; zaczęto je tłumaczyć w 1956 r. i do chwili otrzymania Nagrody Nobla (1996 r.) istniały już w trzydziestu językach.
38. Co zaczęło się w Collegium Nobilium i w Szkole Rycerskiej, to kontynuowała Komisja Edukacji Narodowej (1773 r.). Powołane przez Komisję Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych (1775 r.) zamawiało jedne podręczniki historii, języka polskiego, higieny, nauki moralności i religii (u osób specjalnie powołanych), na inne rozpisało konkursy w kraju i za granicą. W komisji panował duch społeczny (starano się o to, „aby wychowañcom było dobrze – i z nimi było dobrze”) i humanitarno-obywatelski (podkreślano obowiązki wobec ojczyzny, potępiano zabory i łupieskie wojny).

39. —

